

Disabled Refugees Welcome (DRW) – Slutkonferens

Torsdag den 26 november 2020 gick Disabled Refugees Welcomes (DRW) slutkonferens av stapeln via Zoom. Ett 80-tal personer deltog i konferensen.

Konferensen öppnas

Jamie Bolling, verksamhetsledare för Independent Living Institute (ILI) och projektledare för Disabled Refugees Welcomes (DRW)

Jamie Bolling hälsar deltagarna välkomna och berättar att även om detta är projektets slutkonferens så kommer DRWs verksamhet att fortsätta inom ILI. Hon förklarar också att projektet använder termen "normbrytande funktionalitet" för att sätta fokus på de maktstrukturer i samhället som underordnar personer med funktionsnedsättningar.

Jamie presenterar Adolf Ratzka, grundare av STIL, Stiftarna av Independent Living i Sverige. Independent Living betyder att personer med normbrytande funktionalitet (vad som också kallas funktionshinder) vill vara en vanlig del av samhället, och därför behöver tillgång till transport, jobb, utbildning och ett samhälle som är tillgängligt. Adolf grundade också ILI 1993 och Disability Rights Defenders (DRD) 2017. Han var, tillsammans med Julius Ntobuah, initiativtagare till DRW. Adolf är en akademiker och aktivist känd över hela världen.

Adolf Ratzka, grundare av Independent Living Institute (ILI) och initiativtagare till Disabled Refugees Welcome (DRW)

Adolf Ratzka berättar hur skakad han blev hösten 2015 av bilder på flyktingar från krig, nöd och förtryck, och hur det väckte minnen inom honom från hans familjs stora trauma. 1946, när Adolf var två år gammal, fick tre miljoner Sudettyskar lämna sina hem och tillvaron i dåvarande Tjeckoslovakien. Hans mor, hans äldre syster och Adolf var bland dem som fick lämna allt och flytta till det utbombade Tyskland. Fadern hade dött i kriget mot Ryssland.

I november 2015 tog en man från Kameron, Julius Ntobuah kontakt med Adolf. Julius berättade om sin långa färd genom Nordafrika, längs Medelhavets kust till Turkiet, båtresan till Grekland, tågresan genom Österrike och Tyskland till Sverige. Han berättade om lägret i Nynäshamn och bristen på anpassningar för honom som går med ortos och kryckor. Julius blev, till exempel anvisad den övre bädden i en våningssäng trots att han inte kunde klättra upp till den. Samma sak upprepade sig i nästa läger i Farsta. Julius hade genomgått en hälsoundersökning men ingen tog hänsyn till hans dokumenterade behov. Han hade ingen färdtjänst, inga pengar till ett SL-kort. Det var en kilometers gångväg till den närmaste busshållplatsen från flyktingförläggningen i Nynäshamn. När han ramlade i snön fick han ligga tills någon kom och hjälpte honom upp.

Adolf började undersöka hur det låg till och det visade sig att det fanns flera personer med funktionsnedsättningar som var nyanlända flyktingar och hade liknande problem.

Problemen var en följd av stora hål i vårt välfärdssystem och en bristande samordning mellan Migrationsverket, regionerna, kommunerna och de stora organisationerna som Svenska Kyrkan, Röda Korset med mera.

"Som så ofta i olika sammanhang, hade man glömt bort oss, hade inte tänkt på att migranter kunde ha funktionsnedsättningar."

Adolf såg ett tillfälle för ILI att göra skillnad och skrev en ansökan till Allmänna Arvsfonden (AA) för ett projekt som han kallade Disabled Refugees Welcome. ILI fick pengar från för att:

- utveckla metoder,
- uppmärksamma myndigheter och civilsamhälle på behoven hos nyanlända personer med funktionsnedsättningar, och
- vägleda migranter med funktionsnedsättningar in i det svenska samhället.

Adolf lyckades få Jamie Bolling att leda projektet.

Dagens moderator: Malin Bernt, samordnare för fritidsfrågor för barn och unga med funktionsnedsättning i Rinkeby-Kista Stadsdelsförvaltning

Malin Bernt har erfarenhet av migration genom att komma till Sverige som adopterad från Sydkorea vid åtta månaders ålder. Malin berättar att adoption inte brukar ses som migration utan som en reproduktionsmetod. Transnationellt adopterade är dock utrikesfödda, och de flesta kommer från ett utomeuropeiskt land. De har gjort en lång resa från ett land till ett annat. Malin berättar också att Sverige är det land som adopterat flest barn per capita i världen, och att det finns cirka 60.000 internationellt adopterade här. Malin har också en rörelsebegränsning och använder rullstol.

"Det här är en konferens med två angelägna teman, och det är en ära att få moderera här idag."

Röster från migranter med normbrytande funktionalitet - DRWs projektdeltagare

Programpunkten inleddes med en film som heter *Prata, prata, bara svenska* med en av DRWs projektdeltagare Sisai Game. I filmen syns DRWs deltagare i olika sammanhang. Filmen visar Sisai i hans dagliga liv, när han är på DRWs kontor, Almedalsveckan, när han tittar på fotboll och är på sitt jobb. Filmen finns här

<https://www.youtube.com/watch?v=UR7sASuX91k>

Lili Amre Ejigu

Lily berättar att hon har en halvsidesförlamning och deltar tillsammans med sin dotter, Joy. Hon hörde talas om DRW från en kompis, tog kontakt och kom sedan att delta i projektets aktiviteter, till exempel Photovoice. När Lily blev gravid ansökte hon om stöd

från kommunen eftersom hon tar hand om sitt barn själv. Hon berättar hur personer från socialen en morgon dyker upp och meddelar att de tänker ta bebisen ifrån henne direkt på sjukhuset. Hon blev hysterisk. När hon inte visste vad hon skulle göra ringde hon till DRW och pratade med Rahel Abebaw Atnafu som arbetar i projektet. Samma kväll föddes barnet. Lily berättar att Rahel och en jurist från ILI kom till sjukhuset. Lily blev lugnare av det. Socialen har inte tagit hennes barn och har nu bett om ursäkt.

Muse Berhe

Muse Berhe kommer från Eritrea och är ny i Sverige sedan ett år. Muse berättar att han har postpolio som påverkar rörelseförmågan i armar och ben. Han använder rullstol eller kryckor för att förflytta sig. Muse berättar att han haft det svårt under hela sin uppväxt och att situationen i hemlandet är svår också politiskt. Han har nekats grundläggande rättigheter som utbildning och sjukvård under hela sitt liv. Därför lämnade han sitt hemland och kom till Sverige. Muse berättar att när han varit i Sverige i tre till fyra månader sökte han på internet efter "how to live like a disabled person in Sweden" och "as a refugee". Han fick träff på DRW, hittade ett telefonnummer och fick kontakt med Rahel. Han kände sig så välkommen, fick bra hjälp och så mycket information.

Muse var asylsökande när han fick kontakt med DRW men har nu fått uppehållstillstånd och personnummer. Nu försöker han få tillstånd för att hans fru ska få återförening med honom här. DRW har varit en stor hjälp för Muse, särskilt Julius som har egen erfarenhet av detta. Muse har ansökt om familjeåterförening inom 3 månader så processen är igång. DRW fanns alltid till hands när han behövde det och Rahel satte honom i kontakt med BOSSE råd stöd och kunskapscenter som har hjälpt honom att få, till exempel färdtjänst. Han går nu och lär sig svenska för invandrare (SFI), försöker ta reda på så mycket som möjligt och skapa sig en stabil tillvaro här. Muse tycker det är synd att projektet tar slut.

Konstantine Khivistani

Konstantine berättar att han kommer från Georgien och att han är tacksam för att vara med på konferensen och prata inför folk som förstår hans situation. Han är 39 år gammal och tillbringar en tredjedel av sin tid i sängen där han kan äta, använda dator och läsa böcker. Det är inte det liv han drömmer om. Konstantine berättar att han har en neurologisk sjukdom som påminner om Parkinsons sjukdom. Den påverkar hans koordination och rörelseförmåga. Det tar honom cirka tio minuter att gå från sängen till toaletten med hjälp av väggarna och gånghjälpmedel. Konstantine har två vackra barn som vill ha en pappa som kan ta hand om dem, äta frukost med dem och följa med ut eller till skolan.

Konstantine berättar om den kulturchock han fick när han kom till Sverige och såg att personer med olika sorters funktionsnedsättningar kan leva sina egna liv. Hur de, till skillnad från honom kan röra sig ute i samhället, till och med i elektriska rullstolar. Konstantine berättar att Märsta vägrar ge honom en elrullstol eftersom han är

flykting/asylsökande och i princip inte har några rättigheter. Märsta har meddelat Konstantine att han behöver ett personnummer men eftersom han inte fått uppehållstillstånd kan han inte få ett sådant. Hundratals brev, till och med besök har fastnat i byråkratin. Konstantine berättar att det finns svensk lagstiftning som säger att asylsökande har rätt till akutvård, sjukvård och andra stöd. Dessa andra stöd skulle kunna vara en elrullstol men att Märsta tolkar det annorlunda och bara erbjuder honom en manuell rullstol, vilken Konstantine inte klarar att köra.

Konstantine berättar att han hade turen att träffa Rahel från DRW, den första personen han kunde prata med om sina problem i Sverige.

"Varje dag, varje vecka, och varje månad ligger jag i sängen och drömmer om en elrullstol. Vanligtvis, fantiserar jag om hur fantastiskt det skulle vara att ha möjligheten att köra ut och besöka mina barn i skolan och titta på min sons fotbollsmatch. Tyvärr är det bara en dröm i dag. Jag tror inte längre att Märsta ska ändra sig."

Konstantine hoppas att någon som hör detta kan hjälpa honom att få en elrullstol och genom det förändra inte bara hans liv utan hans familjs liv. Genom Rahel har Konstantine kommit i kontakt med BOSSE där Stefan gjorde allt han kunde för att hjälpa honom, men Märsta vägrar ändå.

DRW projektresultat och rekommendationer

Jamie Bolling, verksamhetsledare för Independent Living Institute (ILI) och projektledare för Disabled Refugees Welcomes (DRW)

Jamie Bolling pratar utifrån en presentation där den första bilden visar DRWs logga samt Jamie, Julius, Rahel och Sooz som alla jobbade i projektet. Jamie påpekar hur viktigt det har varit att de alla har migrerat till Sverige och har egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

Jamie drar därefter litet bakgrund om projektet:

- Att det är ett 3-årigt arvsfondsprojekt som startade 2017,
- Att det skulle ha slutat i september 2020 men förlängdes till slutet av året.

Projektets syfte har varit att kartlägga behov i relation till mottagande, etablering och integration, men också att hitta metoder för att förbättra migrations- och integrationsprocessen.

DRWs arbetssätt är baserat på dubbelkompetenser i migration och funktionsrätt. Det visade sig att det fanns en kunskapsbrist som gjorde att projektet tidigt fick telefonsamtal med frågor om funktionshinder och -rättigheter. Fältarbetet har bland annat inneburit att Julius har tillbringat mycket tid ute, bevakat olika frågor och spridit information om projektet. Rådgivning har varit en stor del av projektet och projektdeltagarna som pratade tidigare under konferensen berättade all om hur Rahel

hjälp dem med information eller hänvisat dem till andra verksamheter som kan stödja dem. Att migranter får rätt till sin egen röst, sitt självbestämmande, det som kallas empowerment har varit viktigt. Och projektet har använt sig av metoder som peer support och Photovoice. DRW jobbar med ömsesidig integration, att alla röster ska bli hörda. Därför har det varit viktigt att deltagare kunnat prata på sitt modersmål. Projektet har också byggt nätverk.

När DRW har arbetet med individuella berättelser har arbetssättet varit:

- Att lyssna på personernas egna berättelser,
- Att göra en individuell plan utifrån dessa berättelser, och
- Att fundera över vad som fungerar och vad som inte fungerar,
- Att hitta lösningar.

Till sin hjälp har DRW haft jurister och socialarbetare med kompetens inom funktionsrättsområdet, men har också kunnat hänvisa till andra aktörer. Volontärer och volontärverksamhet har varit viktigt, till exempel för tolkning.

De metoder DRW har använt sig av är:

- Intervjuer,
- Peer counselling,
- Peer support och Photovoice,
- Rundabordsamtal där projektet träffat aktörer inom området,
- Temadagar om bland annat lagstiftning, PTSD, att vara förälder med funktionsnedsättning, Agenda 2030,
- Utbildningar,
- Drop in, mingel och öppna hus.

Jamie berättar att på hemsidan disabledrefugeeswelcome.se finns en länk med texten "material". Genom att klicka på den går det att finna projektets:

- Informationshandbok som finns på svenska, engelska, lättläst och inläst. Den lättlästa versionen finns också på arabiska, maliska och tigrinja.
- Metodhandbok
- Photovoice material på olika språk,

Projektet håller också på att ta fram något som ska heta "bra att veta" och vara information till målgruppen.

Jamie visar statistik över deltagarna i projektet. Fram till hösten 2020 hade DRW haft kontakt med 96 deltagare, varav 21 var kvinnor, 72 män och 3 hade annan könsidentitet. Det speglar hur migrationen i allmänhet ser ut. De flesta kom från mellanöstern och afrikanska länder även om det förekom deltagare som kommit från andra länder. Majoriteten av deltagarna hade fysiska funktionsnedsättningar.

De 75 djupintervjuer projektet har genomfört visar hur behoven ser ut. 51 informanter pratade om boende det vill säga tillgängligt boende, 65 informanter om jobb, 60 informanter om vård, 70 informanter om utbildning, 58 informanter om transport. Alla informanter pratade om arbetsinriktade insatser, tillgängliga fritidsaktiviteter, kulturliv och tillgängligt föreningsliv.

Jamie presenterade och kommenterade de problemområden som målgruppen identifierat:

- Försämrade hälsa vilket också påvisats av en studie gjord av Folkhälsomyndigheten,
- Isolering på grund av otillgänglighet, brist på hjälpmedel eller stöd, ensamhet och avsaknad av sociala nätverk,
- Boendesituationen handlar ofta om tillgängligheten men också om osäkerhet, det finns till exempel några fall av social dumpning där personen skickats långt upp till Norrland och in i skogen.
- Brist på snabb tillgång till insatser som SFI, färdtjänst, hemtjänst med mera,
- Brist i samordning mellan myndigheter. DRW menar att det kunde gå så mycket smidigare,
- Saknad av tillhörighetskänsla.

De goda resultaten av DRW har bland annat varit:

- Ökat självförtroende,
- Ökad kunskap om de svenska systemen har också bidragit till ett ökat självförtroende,
- Ökad medvetenhet om funktionsvariationer genom att träffa andra personer i liknande situation,
- Ökade sociala nätverk,
- Självstartad peer-supportgrupp om arbete,
- Via peer support hjälpt varandra att hitta till exempel jobb och boende.

DRWs verksamhet har också skapat sidoeffekter i form av:

- Självstartade peer supportgrupper,
- Påverkan på andra organisationers utveckling inom området, bland annat genom samarbete med länsstyrelserna Asylkommissionen, Röda Korset och SKR med deras projekt *Hälsofrämjande etablering*,
- Deltagande i olika forskningsprojekt på såväl högskole- som gymnasienivå,
- Media har uppmärksammat projektet mycket.

Jamie lyfter fram de utmaningar som finns inom det svenska systemet:

- Bristande kunskap om intersektionen migration/etnicitet och funktionalitet,
- Samverkan mellan myndigheter,

- Att ha ett funktionshinderperspektiv.

De rekommenderade metoder DRW har kommit fram till är:

- Intersektoriell samverkan utifrån ett funktionshinderperspektiv mellan Migrationsverket och andra aktörer,
- Kunskap om kultur och kontext,
- Utveckling av de kommunala migrationsnätverken så det finns representation från organisationer av personer med normbrytande funktionalitet i dem,
- Individuella planer på plats så fort som möjligt så de kan följas upp redan på Migrationsverkets nivå,
- Hälsofrämjande metoder som aktiviteter där deltagarna får kunskap om rättigheter, rehabilitering/habilitering som etableringsinsatser, och kan bli delaktiga i processen,
- Aktiviteter som höjer målgruppens deltagande.

Jamie påpekar hur media nyligen skrivit om Ibrahim, 9 år som ska skickas tillbaka till hemlandet utan den rullstol han behöver. Därefter ger hon en bild av hur det ser ut i dag

- Migrationsvräkningar, till exempel den kvinna som bott nio år i en gruppbostad men plötsligt ska kastas ut på gatan,
- Praxisändringar som gör att personer i dag skickas tillbaka till Syrien, vilket inte skedde förut,
- Corona har försvårat på många sätt inte minst att många inte har råd eller tillgång till den digitala teknik som behövs för att vara aktiv.

Så vad behövs framöver?

- Fortsatt uppbyggnad av nätverk där organisationer som representerar målgruppen är inkluderade,
- Lokala DRW-nätverk,
- Mer peer support som kan ge sociala nätverk,
- Fler volontäraktiviteter,
- Familje- och jobbmatchning.

Jamie avslutar med att tacka för sig, och tacka arvsfonden och alla som deltagit i DRW.

Samhällets struktur och juridiken påverkar individens situation

Ola Linder, jurist Independent Living Institute som tidigare arbetat inom DRW samt projektet Lagen som Verktyg.

Ola Linder konstaterar att det är ett svårt ämne men att vi egentligen fått veta att systemets uppbyggnad får konsekvenser för individen, genom de berättelser vi hört tidigare. Ola berättar att när han jobbade inom DRW tog projektet fram den informationshandbok som finns på DRWs hemsida. Den utgår från en analys av den

juridik som gäller på området. I jobbet med informationshandboken insåg DRW snabbt att det gällde att titta på juridiken inom både migrations- och funktionsrättsområdet, och samverka mellan dessa. Rättigheterna ser olika ut i jämförelse med befolkningen i övrigt, samt beroende på om migranter fått uppehållstillstånd eller ej. Ola kommer beskriva systemet övergripande utifrån en presentation.

Ola berättar att han tidigare arbetat inom ett projekt som hette med Lagen som verktyg, och att han nämner det för att rikta tanken mot hur individer ska kunna kräva sin rätt. Vad finns det för möjlighet att med juridiken komma framåt? För Ola är det viktigt med ett empowermentperspektiv, och juridiken är det sätt rättigheter är organiserade.

Ola visar en bild som innehåller loggor för EU, Europarådet och FN, den svenska flaggan samt loggan för hållbarhetsmålen vars slogan är "Leave no one behind", vilket är talande. Ola påpekar att det är en slogan som inte slagit igenom i Sverige för migranter med funktionsnedsättning, i alla fall inte så att vi genomfört rättigheterna fullt ut jämlikt. Förutom juridiken, det vill säga lagarna och den internationella rätten, finns maktordningar som påverkar hur vi beter oss emot varandra. Det finns också moral och etik som kan påverka, till exempel handläggare. Det är många faktorer som påverkar de rättigheter som finns.

En av Olas professorer påpekade att juridiken är en ganska komplex materia, något som i allra högsta grad gäller det här området. Han sa:

"Det är ju jobbigt nu när saker blir som de blir. Det gäller inte bara att kunna svensk rätt, utan att kunna EU-rätten, Europakonventionen, det gäller att kunna internationella normer och de beslut som kommer från internationella övervakningskommittéer. Så det blir ett betydligt svårare arbete att etablera vad som är gällande rätt."

Ola börjar med att presentera FNs konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar (CRPD), vilket är den centrala rättighetskatalogen för personer med funktionsnedsättningar. CRPD är den senaste mänskliga rättighetskonventionen och har gällt i drygt tio år. CRPD kärna är att:

- Mänskliga rättigheter gäller för personer med funktionsnedsättningar,
- Det finns ett strukturellt förtryck, ett utanförskap, en segregation.

Ola påpekar att det är viktigt att konventionen slår fast detta tydligt och bekräftar det vi egentligen alltid vetat – att mänskliga rättigheter gäller för personer med funktionsnedsättningar.

CRPD konkretiserar vad de mänskliga rättigheterna är i ett funktionshindersammanhang, och vilka skyldigheter staterna har. Den erkänner att mänsklig mångfald är något vi måste förhålla oss till på ett betydligt bättre sätt än tidigare, och att det finns ett intersektionellt perspektiv. CRPD handlar också om rätten att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen det vill säga motsatsen till icke-institutionalisering, icke-

segregering. Dessutom kräver den rätt till representation och aktivt deltagande genom funktionsrättsorganisationer. Ola berättar att det finns en skyldighet för staten, oavsett om det handlar om den statliga, kommunala eller regionala nivån, att agera för rättigheterna genom lagar, handlingsplaner, budget, en nationell MR-institution. CRPD har en utvecklad jämlikhets- och likarättsfilosofi.

Det finns också en Flyktingkonvention, det finns europarätt och likabehandlingsregler. De reglerar:

- Rätten till asyl det vill säga om du har en välgrundad fruktan för förföljelse eller alternativ grund, till exempel flykt från krig,
- Rätt till familjeliv,
- Rätt till icke-diskriminering på olika grunder, till exempel migrationsstatus, etnicitet, religion, funktionsnedsättning

Utifrån detta kommer vi in på frågor om empowerment, tillgång till rättvisa och statens ansvar. Ola menar att det är en mänsklig rättighet att ha tillgång till rättsmedel för påstådda rättighetsöverträdelser

"Om en person utsätts för en situation där rättigheterna inte tillgodoses så ska det finnas en möjlighet att använda juridiken för att få en korrigerig. Det finns åtminstone i vissa fall en rätt att få tillgång till ombud för att navigera i rättsprocesserna."

Ola konstaterar att det är ett skydd som behöver förbättras i Sverige, eftersom egenmakten inte räcker till i komplexa processer mot mäktiga motparter som statens myndigheter. Asylsökande har rätt till biträde men i de flesta andra frågor förväntas du kunna navigera rättssystemet själv. Även migranter med funktionsnedsättning förutsätts kunna navigera rättssystemet själv.

Fördragskonform tolkning, det vill säga att svenska beslutsfattare ska tolka regler så långt som möjligt efter de internationella konventionerna, saknas i praktiken. Ola berättar att det finns forskning som visar att det sällan görs en sådan tolkning. Han menar att vi behöver jobba för att myndigheter och kommuner tar till sig och använder rättigheterna som grund. När detta inte görs har vi ett tuffare utgångsläge.

Mycket av den internationella rätten vad gäller migration finns genomförd i svensk lagstiftning, till exempel en bestämmelse i Utlänningslagen som reglerar rätt till uppehållstillstånd om du är:

- Flykting, det vill säga har välgrundade skäl att frukta förföljelse,
- Alternativt skyddsbehövande.

Rätten till uppehållstillstånd för övriga skyddsbehövande begränsas dock i och med den tillfälliga lagen. Det finns förslag att stärka rätten genom att återgå till de regler som gällde tidigare, där synnerligen ömmande omständigheter kunde vara grund för uppehållstillstånd. Sedan finns regler kring kvotflyktingar vilket tidigare tycktes ge bättre

förutsättningar eftersom det fanns mer planering kring dem. Ola berättar dock att i det numera är vanligt att också kvotflyktingar blir vräkta från sin bostad då kommunens etableringsansvar går ut.

Andra former för uppehållstillstånd som kan sökas utanför landet, är:

- Arbetstillstånd,
- Upphållstillstånd för studier.
- Familjeåterförening,

Inom landet kan uppehållstillstånd sökas för:

- Så kallat "spårbyte",
- Vissa gymnasiestudier.

När det gäller rättigheter för personer med funktionsnedsättningar så finns:

- LSS, den lagstiftning som ger vissa funktionshindrade rätt till goda levnadsvillkor och att leva självbestämmande som andra, kräver kommuntillhörighet. Det innebär att asylsökande inte har tillgång till de rättigheterna.
- Socialförsäkringen kan öppna upp för mycket, till exempel högre ersättningar och assistans. Den gäller dock inte heller för asylsökande.

När det gäller gruppen migranter finns istället LMA som ger asylsökande rätt till vissa saker som kollektiva boenden, mat mer mera, det vill säga vissa grundläggande rättigheter men inte allt. Konstantine berättelse är ett exempel som gäller hjälpmedel. Socialtjänstlagen (SoL) som ska vara det yttersta skyddsnetet för skäliga levnadsvillkor tolkas snävt för gruppen migranter med normbrytande funktionalitet i praktiken. Det finns goda exempel på hur SoL har använts generöst och kreativt men vissa kommuner väljer att tolka den väldigt snävt.

Hjälpmedel, transport och boende regleras framförallt av regionernas ansvar. Kostnader för kollektivtrafik, framförallt kostnader när den är otillgänglig behöver hanteras bättre. Färdtjänst behövs också för asylsökande. Boenden i kommunerna är ofta otillgängliga för personer med funktionsnedsättningar. Bostadsanpassning tar tid och nekas ibland. DRW har också stött på flera fall av social dumpning, vilket beror på en tolkning av kommunens ansvar efter etableringsperiodens två år. När perioden är slut försöker kommuner pressa migranter att flytta till andra kommuner eller kräver att de söker bostad i andra kommuner. Vid flytt försvinner kommunens ansvar enligt de juridiska konstruktionerna.

"Huvudpoängen är att lagar och maktstrukturer leder till att migranter med normbrytande funktionalitet inte får sina mänskliga rättigheter tillgodosedds i samma utsträckning som befolkningen i stort."

Ola påpekar att detta går att laga genom:

- Bra lagstiftning,
- Tillsätta nödvändig budget och kanske att staten behöver stödja små kommuner med budgetmedel,
- Fördelningspolitik,
- Lokala planer,
- Ett genomtänkt integrationsarbete. Det är inte nödvändigt att det ska se ut så här utan det beror på hur vi organiserar samhället.

Huvudtalare

Malin Ekman Aldén, Generaldirektör, Myndigheten för delaktighet

Malin Ekman Aldén börjar med att tacka för att hon fått vara med på konferensen. Hon tycker förmiddagen varit väldigt intressant och känner sig ödmjuk eftersom DRW illustrerat med egen erfarenhet mycket av de utmaningar och problem det handlar om:

- Både under asylprocessen när migranter är nyanlända till Sverige, och
- När migranter ska etablera sig vilket kommer se olika ut beroende på om de fått tillfälligt eller långsiktigt uppehållstillstånd.

Utifrån Jamies presentation och det arbete DRW gjort framgår det tydligt att projektet fyllt ett gap. Malin är imponerad av det helhetsgrepp projektet har haft, allt från att hantera nära mänskliga behov till de trassliga systemfrågorna som kommer med att leva med funktionsnedsättning i Sverige. Hon hoppas därför att verksamheten kan fortsätta.

Malin berättare därefter att Myndigheten för Delaktighets (MfD) uppdrag är att utifrån den målsättning Riksdagen slagit fast stödja genomförandet av funktionshinderpolitiken i Sverige. Funktionshinderpolitiken bygger på konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD. Kort sammanfattat innebär det att arbeta för att säkerställa att människor med funktionsnedsättning har samma levnadsvillkor som andra människor i samhället. För att göra det måste de aktörer som finns i runt om i samhället ha ett tydligt funktionshinderperspektiv när det gäller till exempel myndighetshandläggning. Detta är myndighetens övergripande mål. MfD arbetar tvärsektorielt, det vill säga tittar på alla sektorer i samhället, på kommunal, regional men också på statlig nivå. Uppdragets storlek gör att MfD får prioritera hårt.

Malin berättar att när den stora flyktingvågen, som det slarvigt brukar kallas, kom 2017, förstod myndigheten att i den stora grupp som kom till Sverige måste det finnas ganska många som har en synlig eller osynlig funktionsnedsättning. Den slutsatsen är inte svår att dra eftersom det i världen finns drygt en miljard människor som lever med en funktionsnedsättning, samt att det förmodligen är lågt räknat. De flesta lever i absolut fattigdom eller på marginalen. I de tidigare berättelserna beskrevs tydligt vad som

händer när en person får, föds med eller får ett barn med funktionsnedsättning. Det innebär begränsade möjligheter att:

- Få sina rättigheter tillgodosedda,
- Vara delaktig i samhället,

Malin tänker också att det innebär att personer har begränsade förväntningar på vad samhället har att erbjuda mig och min familj, vilket är viktigt att komma ihåg när vi pratar migration.

Det finns väldigt litet statistik över hur många personer med funktionsnedsättningar som kommer till Sverige. Det handlar bara om uppskattningar utifrån generella data - tio, femton, kanske upp till tjugo procent om alla funktionsnedsättningar räknas in. Det är inte heller säkert att generella uppskattningar stämmer när det gäller migration eftersom förutsättningarna för att migrera ser olika ut. Unga män har helt andra förutsättningar att migrera än unga kvinnor, äldre, eller personer med funktionsnedsättningar. Det vi kan vara helt säkra på är att många människor med funktionsnedsättningar aldrig kommer kunna ge sig ut på en lång, farlig migrationsresa. Många har också behövt lämna kvar familjemedlemmar med funktionsnedsättningar i förhoppning att senare kunna återförenas i ett nytt hemland.

Trots brist på statistik kunde MfD i det akuta läget konstatera att mekanismerna för att identifiera och planera på ett strukturerat sätt för personer med olika funktionsnedsättningar var ganska bristfälliga. Malin menar att det fungerar sannolikt bättre i en situation där inflödet av personer är jämnare. MfD såg att den stora gruppen som inte identifierades var gruppen med osynliga funktionsnedsättningar, inte minst PTSD eller annan psykisk ohälsa. Den rapport MfD skrev om situationen 2017 handlade till exempel också om boende.

Oavsett den akuta situationen eller ej, är det i grunden väldigt stor skillnad om en person får uppehållstillstånd eller inte får det, eller om en person befinner sig i asylprocessen. När en person befinner sig i asylprocessen har den väldigt få rättigheter som funktionshindrad, vilket Konstantines berättelse illustrerar. Malin tänker att det, förutom lagstiftningsfrågorna som Ola lyft tidigare, handlar om att när praxis skapades fanns inga tankar på att det bland asylsökande skulle finnas personer med funktionsnedsättningar. Som så ofta i vårt samhälle tänks det på en normgrupp som består av friska, ganska unga män. Det är ett av skälen till att vi inte utvecklat tankar kring vad "vård som inte kan anstå" betyder när en person kommer hit med en omfattande funktionsnedsättning. Det är ett jätteproblem, inte minst eftersom asylprocessen är lång. Samtidigt är hälsa, behov av rehabilitering, att ta hand om en funktionsnedsättning något tidsbestämt, något som inte ges möjlighet till utan uppehållstillstånd. Malin menar att det är ett allvarligt problem.

Det kommer bli en ny migrationspolitik, förslaget är ute på remiss nu. Där finns litet nya idéer hur gruppen ska främjas.

"Oavsett vad man tycker om migrationspolitiken ... så får man konstatera att om man inte på ett tydligt och rättssäkert sätt reglerar, vilka speciella förutsättningar man har när man kommer hit med en funktionsnedsättning av något slag, då kommer den gruppen att ha väldigt mycket sämre förutsättningar att få stanna."

Särskilt svårt blir det om vi tillämpar tillfälliga uppehållstillstånd och krav på arbete och bostad för att få dem permanentade. De få indikationer som finns när det gäller etablering visar att resan in i Sverige för en migrant med funktionsnedsättning blir stökig och jobbig. MfD ser att gruppen är märkligt osynlig, till exempel i arbetsmarknadsstatistiken. Väldigt få nyanlända har kod, det vill säga har registrerats som ha särskilda behov. Det kan bero på olika saker som att personer:

- Inte har fått stöd att identifiera sina behov,
- Kommer från ett kulturellt sammanhang där det inte finns förväntningar på samhällsstöd, eller
- Tror att prata om funktionsnedsättning kommer minska chansen till arbete.

Det är centralt att etableringsarbetet fungerar, annars får det dramatiska konsekvenser för individen, och kanske rättsliga konsekvenser i form av nekat permanent uppehållstillstånd.

Malin menar att den metod och arbete DRW utvecklat är ett fantastiskt sätt att hitta vägar in. Hon tänker att det Rahel gjort i projektet, att ge individuellt stöd att navigera systemet är centralt när det gäller funktionshinder. Alla som lever med funktionsnedsättningar har varit tvungna att navigera stödsystemen. Hur generösa och fina de än är så är det en konst, och den som kommer hit utan anhöriga, föräldrar, kunskap om hur samhället fungerar behöver någon som kan gå bredvid och hjälpa till. Stödsystemet kring juridiken tillhandahåller inte det och när det gäller till exempel sociallagstiftning så måste individen själv sköta överklagande etcetera.

Malin hoppas verkligen att MFD kan bidra till att hitta vägar att få in den kunskap DRW har i de system som ska hjälpa till att etablera migranter här.

Paneldebatt

Moderator Malin Bernt ber paneldeltagarna presentera.

Bengt Gradin, f.d. enhetschef och expert på asylsökandes möjligheter till utbildning och hälsoprevention, Migrationsverket.

Bengt Gradin har jobbat på Migrationsverket i 23 år men är nu pensionär och deltar som volontär inom olika verksamheter. Som enhetschef och expert på Migrationsverket ingick det i Bengts uppdrag att stödja asylsökande med boende, studier, hälsofrågor men också med praktik och familjebaserad verksamhet. När Bengt började som chef, runt 2000 hade Migrationsverket nästan hela uppdraget, det vill säga alla de här momenten

för att stötta asylsökande. Numera är uppdraget uppdelat, studieförbunden sköter introduktionen till svenskan, informationen sker via webben, ibland sker korta möten på Migrationsverket men boendet och annat är upphandlat och svårt att följa upp. Bengts menar att det därför är viktigt att det finns en ökad samverkan mellan myndigheter och organisationer. Bengts erfarenheter är liksom DRWs att det är viktigt med:

- Ett tydligt gemensamt mål mellan samhällsaktörerna,
- En tydlig styrning av arbetet,
- En öppenhet och tydlighet mellan aktörer för att utveckla arbetet,
- De som samarbetar i olika verksamheter och projekt måste ha mandat från den egna organisationen för att kunna tänka utanför boxen och göra saker ingen tänkt på.

Bengt menar att ju tydligare och bättre asylprocessen blir, desto bättre blir etableringen, och väntetiden tas till vara.

Amad Al-Gabban Lindblom, socionom, KBT-terapeut och projektledare för Sekundantprojektet, DHR

Amad Al-Gabban Lindblom berättar att hon haft äran att vara med litet grann i DRWs projekt. Amad och hennes familj kom som flyktingar till Sverige 1991. Hennes lillebror fick diagnosen autism här och familjen kom in i svängen av habilitering, socialen, kommun och region. Det var en väldigt förvirrande tid då något bekant ska bytas inte bara mot en ny tillvaro utan ytterligare saker måste iakttas, som mötet med det svenska socialförsäkringssystemet, kulturen och hur omvärlden ser på en. Amal är alltså ett vuxet syskon till ett syskon med funktionshinder. Hon har jobbat mycket med detta. Amal är socionom och KBT-terapeut och i dag arbetar hon med:

- En podd tillsammans med Bräcke Diakoni/Anhörigcenter.,
- Ett projekt på DHR, en politiskt och religiöst obunden organisation för personer nedsatt rörelseförmåga,
- Deltid på BOSSE råd, stöd och kunskapscenter.

Intersektionalitet är mycket viktigt för Amal då allas styrkor behövs och arbetet måste ske på olika nivåer.

Tomas Alvarsson, jurist, Asylrättscentrum

Tomas Alvarsson berättar att Asylrättscentrum är en ideell förening som arbetar för en rättssäker migrationsprocess genom:

- Att vara ombud och juridiskt biträde i individuella ärenden,
- Påverkansarbete genom att till exempel svara på remisser,
- Ett omfattande rådgivningsarbete.

Det asylrättscentrum och Tomas framförallt jobbar med är asylprocessen fram till ett eventuellt uppehållstillstånd. Detta är den primära fokusen även om de också arbetar en

del med frågor under etableringsprocessen. Set som slår Tomas, och som varit återkommande under konferensen, är de svårigheter asylsökande kan ha att tillgodogöra sig och förstå information. Det är en extremt viktig rättssäkerhetsfråga generellt för asylsökande, men särskilt för en person som utöver detta har en normbrytande funktionalitet. Det är ytterligare utmaningar för myndigheter att ge information till den asylsökande på ett sätt så den verkligen förstår vilka rättigheter den har, men också vilka skyldigheter den har. Tomas påpekar hur viktigt det är att berätta precis allt för Migrationsverket på ett tidigt stadium då det påverkar hela asylprocessen. Han tror det handlar om:

- Fungerande tolkning, språkfrågor och anpassningar,
- Trygghet för systemet då den sökande många gånger kommer från sammanhang med bristande tilltro stat och myndigheter,
- Att den asylsökande kan komma från ett sammanhang där det funktionshinder är stigmatiserat.

Malin Ekman Aldén, Generaldirektör, Myndigheten för delaktighet

Malin Ekman Aldén presenterade sig tidigare. Hon tycker det är intressant och att det är bra att man pratar om den praktiska verkligheten. Malin pratar om hur svårt det kan vara att komma till Sverige med tidigare erfarenheter att funktionsnedsättning inte är något man talar om eller där man förvärvat eller förvärrat en funktionsnedsättning under flykten. En sådan komplex situation ställer krav på samordning men också att se människan. Det är något DRWs projekt gjort genom bland annat peer counselling av andra i liknande situation få se möjligheter. Alla saker som tagits upp idag är viktiga men ytterst handlar det om att få en rättssäker behandling så man faktiskt får stanna när man har skyddsskäl. Malin hoppas Migrationsverket tänker på det här när de nu funderar över sin framtida organisation. Sedan behöver de naturligtvis stöd av DRW och andra aktörer som har specifik kompetens.

Moderator Malin Bernt ställer frågor till Bengt Gradin:

Malin säger att DRW efterfrågar ju ett funktionshinderperspektiv i asylprocessen och etableringsprogrammet, hur tror du vi kan få in det här perspektivet i de processerna?

Bengt Gradin säger att det måste finnas en grundläggande reglering kring de här frågorna, och en tydlig styrning kring dem. Det är essensen för att få något gjort. Sedan är det viktigt att olika organisationer kan samverka kring frågorna för att höja intresset för dem. Bengt tror också att utbildning inom organisationerna kommer bidra till att frågan lyfts.

Malin frågar Bengt vad han tror DRWs projekt haft för betydelse och påverkan.

Bengt säger att i mångt och mycket är de här frågorna kända men de har blivit begravda i prioritetsordningar. Frågorna måste lyftas fram i ljuset. Därför är DRWs projekt och de saker detta pekar på, så viktigt.

Moderator Malin Bernt ställer frågor till Amad Al-Gabban Lindblom

Malin frågar Amad om hon har upplevt fördomar i sin egen process och från de personer hon mött i sitt arbete. Vilken skada kan de orsaka?

Amal Al-Gabban Lindblom säger att det är självklart att hon stött på fördomar men hon kommer lyfta fram de personer hon träffat genom jobbet som påverkat henne starkt. Amal har sedan 2016 haft privilegiet att leda en samtalscirkel på arabiska för personer som lever med fysiska funktionsnedsättningar. Inför starten av samtalscirkeln fick Amal frågor från omgivningen om varför det skulle vara en särskild cirkel för personer med utländsk bakgrund. Har inte de något gemensamt med andra med funktionsnedsättning? Amal påpekar att intersektionalitet handlar om att det finns andra variabler än funktionsnedsättningen som spelar roll och som kan påverka:

- Hur samhället tar emot en,
- Självbilden,
- Den personliga utvecklingen,
- Integreringen i samhället

Amal säger att hon har lärt sig oerhört mycket i mötet med andra, och fått jobba mycket med sina egna fördomar. Det är ett faktum, konstaterat av både Socialstyrelsen och IVO att det finns kunskapsbrist inom funktionshinderområdet. Handläggare saknar också tid, vilket leder till att personen känner sig osedd och blir osynliggjord under möten. Det skapar osäkerhet kring om beslut är korrekta, om de fattats på grund av funktionsnedsättningen eller den kulturella bakgrunden.

Personer som lever på marginalen har det också mycket mer ensamt än vi andra, men deltagarna i cirkeln har varandra.

Moderator Malin Bernt ställer frågor till Tomas Alvarsson

Malin säger att vi pratade om att många som kommer till Sverige inte förstår vikten av att berätta om funktionsnedsättningar, och personal inom asylprocessen har inte kunskap nog för att ställa de rätta frågorna. Hur ska vi få systematik i detta? Ska vi ha en checklista?

Tomas Alvarsson tror att mycket handlar om utbildning, kompetensutveckling, att skapa en bredare förståelse. Han säger att Migrationsverket har arbetat jättemycket med detta men att det behövs mer. Det krävs en förståelse för att människor är individer och kan ha en väldigt komplex bakgrund och olika erfarenheter som påverkar hur man tillgodogör sig information. Tomas menar att visst får det att ändra lagar och delar i systemet men väldigt mycket handlar om det första mötet med handläggaren eller ombudet. Det är oerhört viktigt att ha förståelse för att personer kan komma från sammanhang som är svåra att förstå om man vuxit upp i Sverige. Att personer inte alltid känner tillit och tilltro för att berätta om allt de varit med om. en checklista kanske kan bidra till att påminna handläggare och andra om det.

Tomas pekar på att det finns en konflikt mellan önskan om snabba utredningar och grundläggande utredningar som förstoras när en asylsökande behöver få uppehållstillstånd för att få sina behov tillgodosedda.

Moderator Malin Bernt ställer frågor till Malin Ekman Aldén

Malin ber Malin Ekman Aldén att avsluta paneldebatten och frågar om MfD kan bidra till att kompetensen på Migrationsverket höjs.

Malin Ekman Aldén säger att MfD jobbar väldigt nära andra myndigheter och myndigheten har också ett råd bestående av generaldirektörer där Migrationsverket är representerat. MfD och Migrationsverket har också haft dialog, och den här sortens konferenser och material som DRW tagit fram är något att samtala kring. Malin säger att hon vet att Migrationsverket funderar över hur de ska strukturera sitt arbete kring funktionsnedsättning för att det ska bli effektivt. Sedan måste stöd utvecklas där det ska verka för att fungera bäst, och Migrationsverket är en stor myndighet. MfD kommer absolut att fortsätta bidra i det arbetet.

Sedan behöver vi bli bättre på att följa upp hur det går hur det går för gruppen. Där finns väldigt litet strukturerad kunskap. Och intersektionalitet är väldigt viktigt. Människor är människor och funktionsnedsättning är en parameter. MfD kan också bli bättre och Malin tror det är bra att hon är med på konferensen och hör vad som sägs under den.

Malin hoppas också att det individnära, stödjande arbetet kan leva kvar. Det behövs både för den som befinner sig i asylprocessen och den som är i etablering för det är inte lätt att navigera i det svenska systemet. Det är också så att det finns diskriminering av och dåliga attityder mot personer med funktionsnedsättningar i Sverige. Malin önskar att den som kommer till Sverige skulle mötas av ett samhälle som gav alla möjlighet att delta och att ingen skulle hamna i Konstantines situation, men så är det inte.

Malin Bernt tackar paneldeltagarna och lämnar över till Jamie Bolling för en sammanfattning av förmiddagens talare.

Sammanfattning av förmiddagen

Jamie Bolling, verksamhetsledare för Independent Living Institute (ILI) och projektledare för Disabled Refugees Welcomes (DRW)

Jamie Bolling säger att Adolf pratade om sin erfarenhet av att vara flykting och den dröm han har att ILI skulle kunna göra något i dagens situation. Jamie säger att ILI har bidragit för vissa personer. DRW har jobbat hårt men bara nått toppen på isberget. Det finns så mycket att göra, vilket illustreras av de berättelser vi fått höra.

Ska det verkligen vara så att knappt inte finns några rättigheter när man är asylsökande? Skulle det inte kunna vara som Malin sa att man får tillgång till det man behöver och kan leva den tiden? DRW säger att asylsökande så fort som möjligt borde få tillgång till rehabilitering och svenskundervisning med mera för att utvecklas.

Jamie nämner hur förmiddagen handlat om:

- Lagar och regler,
- Det digitala marginalisering som under pandemin utestängt personer som inte har råd eller förstår tekniken,
- Att funktionshinder är ett osynligt perspektiv. Funktionshinder är inget politiskt spännande överhuvudtaget men det behöver vara synligt för den som sker asyl eller ska etablera sig i Sverige,
- Fördomar som vi alla har,
- Behov av grundläggande reglering så vi kan få in funktionshinderperspektivet,
- Vikten av förståelig information, vilket DRW sett många exempel på när migranter missar att ansöka om familjeåterförening inom tre månader. Och sedan är det kört när det krävs arbete och bostad för att förening ska beviljas.

Jamie börjar med att säga att hon har en lång lista på personer som hon vill tacka, men tiden kommer inte räcka till.

Hon vill tacka dagens människor: Malin som varit moderator, Jesper med tekniken, tolkarna – Liv, Marianne, Susanne, Moa, Adolf, Lily, Muse, Konstantine. Hon kan inte nämna alla men tack så mycket.

DRW måste tacka Allmänna Arvsfonden, Stockholm Stad och BOSSE som arbetat med projektet, DHR som suttit i styrgruppen, och listan fortsätter ....

Jamie tackar alla så hemskt mycket för en bra förmiddag och ser fram emot eftermiddagen.

Malin Bernt avslutade konferensens förmiddagspass.